

УДК: 343.98:343.615

Строк І. А.,

здобувач кафедри кримінального процесу та
організації досудового слідства Харківського національного
університету внутрішніх справ

ЧАС, МІСЦЕ ТА ОБСТАНОВКА ВЧИНЕННЯ УМИСНИХ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ, ЗАПОДІЯНИХ У СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

В статті розкрито зміст окремих елементів криміналістичної характеристики умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання: час, місце та обстановка. Встановлено, що обстановка умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання – це конкретні об'єктивно-предметні умови (мікро-соціального, матеріального та морально-психологічного середовища), що виявляються у віктимній поведінці потерпілого. Вона виявляється в його протиправних діях – у протизаконному насильстві, систематичному знущанні чи в тяжкій образі. Місцем умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання є територія перебування, де особа злочинця, внаслідок раптової появи специфічного емоційного стану, що значно знижує його здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними, реалізувала свій умисел, спрямований на протиправне заподіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень, зазнавши до цього протиправного насильства, систематичного знущання чи тяжкої образи з боку останнього. Для вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного емоційного збудження, типовим місцем і часом вчинення кримінального правопорушення, як правило, є місце та час зустрічі потерпілого та злочинця, безпосередньо під час стан сильного емоційного збудження. пов'язані з домом злочинця або його жертви, з місцем дозвілля, зі способами переміщення потерпілого на роботу, до місця відпочинку, до родичів, знайомих. Дані про час у кожному випадку розслідування слід встановлювати протягом днів або годин, а іноді і хвилин. Серед загальних властивостей часу (точніше часових відносин у матеріальних системах) слід зазначити його нерозривний зв'язок із простором, діями та взаємодіями людей та предметів, а також такі його характеристики, як тривалість, незворотність тощо. Таким чином, місце та час вчинення злочину індивідуалізують і конкретизують діяння. Інформація про місце злочину дозволяє висловлювати судження про ймовірних свідків події, обставини, що сприяли її вчиненню. Встановлення часу вчинення злочину допомагає перевірити причетність підозрюваного до вчинення кримінального правопорушення.

Ключові слова: розслідування злочину, криміналістична характеристика, час, місце, обстановка вчинення злочину, вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання.

Актуальність теми. Кожен злочин відбувається у певних умовах та обстановці. Поняття обстановки злочину має важливе наукове і практичне значення, тому що воно дозволяє визначити закономірності механізму вказаного виду злочинів, входить до предмету доказування та впливає на подальшу організацію досудового розслідування.

Згідно з даними проведеного нами опитування слідчих, оперативних та прокурорських працівників, що брали безпосередню участь у розслідуванні умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання, 50,5% опитаних виділили обстановку як самостійний елемент криміналістичної характеристики умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання. Тому одним із завдань нашого дослідження є з'ясування власне обстановки умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання, та значення цього елемента криміналістичної характеристики для процесу розслідування даного виду кримінального правопорушення.

Стан дослідження проблеми. Час, місце та обстановка злочину була предметом вивчення різних наукових галузей кримінального циклу. Зокрема, в кримінальному праві обстановка вчинення злочину визначається як ознака об'єктивної сторони злочину. У криміналістиці ці категорії досліджувались такими вченими як В.А. Динту, О.А. Крігер, В. І. Селіверстов, О.Ш. Якупов, М.П. Яблоков, В.І. Шмаров та багато інших. Проте, у науці відсутні дослідження часу, місця та обстановки вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання.

Метою дослідження є встановлення часу, місця та обстановки вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання на основі вивчення матеріалів слідчої практики та наукових джерел.

Наукова новизна. За результатами проведеного дослідження визначено характеристики часу, місця та обстановки вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання

Виклад основного матеріалу. Науковець В. М. Кудрявцева, місце, час та обстановка вчинення злочину – це сукупність конкретних умов, в яких здійснюється злочинна дія (бездіяльність), розвивається об'єктивна сторона і настає злочинний результат [1, с. 22].

Під обстановкою вчинення злочину в криміналістичному аспекті вчені розуміють систему різного типу взаємопов'язаних між собою до й у момент вчинення злочину об'єктів, явищ і процесів, що характеризують місце, час, речові, природно-кліматичні, побутові та інші умови навколишнього середовища, особливості поведінки непрямих учасників протиправної події, психологічні зв'язки між ними та інші чинники об'єктивної реальності, які визначають можливість, умови та інші обставини вчинення злочину. Загалом, обстановка як сукупність матеріальних об'єктів на місці злочину відображає механізм злочинної події, особливості дій злочинця та інших учасників [2, с. 277]. Вона значною мірою визначає та коригує спосіб вчинення злочину, в ній виявляються окремі важливі риси особи злочин-

ця, який формує (повністю або частково) вказану обстановку, більшою чи меншою мірою пристосовується до неї або використовує її без будь-якого пристосовування, а іноді навіть без врахування її особливостей [3, с. 33]. Проте єдиного підходу до визначення обстановки вчинення злочину в літературі немає. О.Ш. Якупов зазначає, що обстановка – це ті конкретні й специфічні об'єктивні умови, в яких відбувається суспільно небезпечне посягання [4, с. 96]. В.М. Кудрявцев характеризує обстановку як місце, часта інші конкретні умови вчинення злочину, загально-історичну та соціально-політичну обстановку, конкретні умови життя і діяльності [1, с. 22-23]. Г.А. Крігер уважає, що вона – одна з умов, що використовується винним для досягнення своєї мети, або є таким збігом подій і обставин, які свідчать як про більшу, так і меншу суспільну небезпеку злочину і злочинця [5, с. 121]. Науковці Ф.Г. Бурчак і Є.Ф. Фесенко пояснюють її як сукупність передбачених законом обставин, які є зовнішнім оточенням злочинного діяння та характеризується присутністю людей або певних подій [6, с. 134]. М.І. Загородніков і О.В. Наумов відносять до неї ті об'єктивні умови, в яких вчинювався злочин [7, с. 55].

Науковець М.П. Яблокова вважає, елементи обстановки вчинення злочину залишають різного типу сліди-наслідки, за якими можна отримати наступні дані: які з відмічених факторів безпосередньо передували злочину, супроводжували його, якою була їх взаємодія, зміст і характер впливу на вчинене діяння; що в обстановці досліджуваного об'єкта було спеціально підготовлено злочинцем, а що не залежало від нього; що в даній обстановці сприяло і перешкоджало підготовці, вчиненню і прихованню слідів злочину, і як це враховувалось злочинцем; як в цілому фактичне становище, що склалось до і в момент вчинення злочину було використано із злочинною метою, зокрема, у виборі способу вчинення злочину; які фактори незвичних (нетипових) якостей проявились в ситуації, що склалась, і який вплив вони здійснили на вчинення злочину; хто міг створити чи скористатись ситуацією, що об'єктивно склалась для вчинення злочину тощо [3, с. 18-19].

У криміналістичній літературі співіснують два поняття «обстановка місця злочину» та «обстановка злочину». В.А. Динту вважає, що ототожнення понять «обстановка місця злочину» і «обстановка злочину» призводить до звуження змісту останнього, і, як наслідок, некоректного сприйняття його сутності. Також, згідно з думкою зазначеного автора, слід розрізняти поняття «обстановка вчинення злочину» та «обстановка злочину» як частину та ціле, оскільки обстановка злочину включає обстановку, у якій готувався злочин, у якій він вчинявся та в якій приховувався результат його реалізації. Таким чином, на думку автора, поняття «обстановка вчинення злочину» за змістом є вужчим, ніж поняття «обстановка злочину», і є складовою останнього [8 с. 8]. Погоджуємося із твердженням науковця та вважаємо, що в криміналістичній характеристиці умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання, слід оперувати поняттям «обстановка злочину», що буде охоплювати поняття і обстановки місця вчинення умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання, і обстановки його приховування.

Структуру обстановки злочину становлять матеріальні, мікро-соціальні та морально-психологічні елементи середовища, що у своїй

сукупності утворюють систему взаємопов'язаних та взаємозумовлених елементів. Отже, матеріальне середовище – це сукупність пов'язаних між собою об'єктів, явищ і процесів матеріального світу, в яких вчинялися дії з підготовки, реалізації та подальшого приховування злочину у певній системі просторово-часової координати. Мікросоціальне середовище – це мікросистеми, що є безпосереднім соціальним оточенням кримінального правопорушення на стадії його готування, вчинення та приховування [9, с. 13].

Що стосується обстановки умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання, то, на думку М. В. Лисака, вона є обов'язковою умовою розглянутого діяння та полягає у неправомірній поведінці потерпілого – це насильство, тяжка образа, знущання чи інші протизаконні дії, якщо вони спричинили або могли спричинити тяжкі наслідки для винного або його близьких. Автор доходить висновку, що насильство є найпоширенішою причиною, що викликає афект у винного. Насильство може виразитися у ляпасі, ударі по обличчю незначної сили, але може проявитися і в заподіянні легких з розладом здоров'я, менш тяжких і, навіть тяжких, тілесних ушкодженнях. Насильство може бути як фізичним, так і психічним [9, с. 61-93]. Ми погоджуємося із висловлюванням вказаного вченого та вважаємо, що думка російського науковця адаптована до законодавства сусідньої держави. Нашим завданням є дослідження детермінантів виникнення стану сильного душевного хвилювання з позиції вітчизняного законодавства, які будуть утворювати обстановку вчинення досліджуваного нами виду кримінального правопорушення.

Так, умисні тяжкі тілесні ушкодження, заподіяні в стані сильного душевного хвилювання – це ушкодження, що раптово виникли внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого. Під поняттям насильства варто розуміти фізичний вплив на організм потерпілого, який полягає у нанесенні удару, позбавленні або обмеженні особистої свободи, заподіянні тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості чи навіть смерть [10, с. 73-74]. У юридичній літературі побутує думка, за якою більшість вчених розрізняє насильство двох видів: фізичне та психічне, яке і знайшло своє відображення у постановках Пленуму Верховного Суду [11, с. 41], де також роз'яснюється, що фізичне насильство може виражатися у заподіянні тілесних ушкоджень або побоїв, незаконному позбавленні волі тощо, а психічне – у погрозі завдати фізичної, моральної чи майнової шкоди.

Вчений А. В. Байлов під поняттям фізичного насильства розуміє будь-який фізичний вплив на людину, який може спричинити біль, тілесні ушкодження або смерть. До такого насильства можна віднести: побої, заподіяння тілесних ушкоджень, незаконне позбавлення волі, вбивство, викрадення людини, зґвалтування, тощо. Під психічним насильством він розуміє вчинений у будь-якій формі поза (або проти) волі та свідомості потерпілого протиправний психічний вплив на нього. Вплив може охоплювати такі погрози: завдати фізичної шкоди (вбивством, тілесним ушкодженням тощо), заподіяти майнову шкоду (знищенням або пошкодженням майна), завдати моральної шкоди (поширення відомостей,

що ганьблять особу або її родичів та ін.). Також вчений вказує на ознаку протизаконності, ототожнюючи її з поняттям «наси́льства»: на думку автора поняття «наси́льство» вже включає у себе протизаконність [12, с. 10].

Розглянемо наступний детермінант виникнення стану сильного душевного хвилювання – систематичне зну́щання. У тлумачному словнику української мови термін «зну́щання» означає: заподіювати муки, страждання будь-кому; саркастично висміювати будь-що, глузувати з когось, чогось; ображати, а також вчиняти образливі дії; непристойна поведінка ставленні до будь-кого або будь-чого [13, с. 380]. В.І. Селіверстов і В.І. Шмаров відзначають, що під зну́щанням слід розуміти заподіяння потерпілому моральних, психічних страждань, які принижують його людську гідність [14, с. 128]. С.В. Бородін зазначає, що зну́щання – це найчастіше ті ж насильницькі дії, що можуть характеризуватися цинізмом, але тривають деякий час. Хоча вчений і не заперечує, що зну́щання може виявлятися й у психічному тиску, у погрозах розправи або оголошенні яких-небудь існуючих або вигаданих відомостей, що компрометують винного або інших осіб, доля яких йому не байдужа [15, с. 185].

Слід погодитися із авторами науково-практичного коментаря КК України, які визначають систематичне зну́щання як особливо цинічне глузування, тривале кепкування над особою, образу дією чи словом, що мають багаторазовий (три і більше) характер [16, с. 273]. Л.А. Остапенко розмежовує категорії «протизаконне насильство» та «систематичне зну́щання», зазначаючи, що при систематичному зну́щанні у винної особи відбувається процес поступового накопичення негативних емоцій, який завершується несподіваною для самого винуватого у вбивстві розрядкою. У такій ситуації психічна напруга у винного повільно накопичується і, коли «терпець уривається», виникає сильне душевне хвилювання, яке призводить до вчинення вбивства. Щодо протизаконного насильства, яке викликає стан сильного душевного хвилювання, то науковець вважає, що це відносно одночасна (одномоментна) дія особи, що наділена великою силою впливу на психіку винуватця, і відповідна реакція останнього, яка виражається у спричиненні смерті потерпілій особі [17, с. 5]. Третьою і останньою обставиною, що впливає на виникнення стану сильного душевного хвилювання у особи є тяжка образа з боку потерпілого. П.С. Матишевський, Г.В. Андрусів, П.П. Лихова та П.П. Андрушко під образою розуміють приниження честі та гідності особи [18, с. 120].

Російські автори В. І. Радченко та А. С. Міхліна пропонують під тяжкою образою розуміти випадки глибокого приниження гідності особи [19, с. 225]. На думку І.Я. Козаченко, тяжка образа, як правило, виражається виключно цинічним приниженням честі та гідності особи. С.В. Бородін вважає, що визначення тяжкої образи набагато складніше, ніж визначення поняття насильства і зну́щання. На його думку, образа може бути визнана тяжкою лише при умові, якщо вона характеризується критичним цинізмом, приниженням честі і гідності чи виражена інакше, але фактично рівносильна за своєю вагою психічному насильству [20, с. 194–195]. Російський вчений А.М. Красіков стверджує, що тяжкість образи повинна тлумачитись, опираючись на здатність суб'єкта сприймати

подію злочину [21, с. 112]. О.М. Мурзінов вважає, що у вирішенні питання про тяжкість образи необхідно брати до уваги не стільки об'єктивні її властивості, скільки ступінь її впливу на людину, здатність викликати у неї стан сильного душевного хвилювання. Ступінь же цього впливу залежить передусім від суб'єктивних властивостей конкретної особи, а не від об'єктивних властивостей образи. Честь і гідність – поняття дуже індивідуальні, нерозривно пов'язані з особливостями носіїв цих властивостей. Одні і ті ж слова та дії можуть неоднаково сприйматися різними людьми. В одному випадку вони здатні глибоко вразити людину, а в іншому – розглядаються як нормальна форма спілкування [22, с. 44]. Українські ж законодавці вважають, що особливо грубе приниження честі й гідності людини можна вважати достатньою причиною для виникнення афекту. У даному випадку важливе значення має ступінь тяжкості образи. До тяжкої образи слід відносити виражену непристойну поведінку потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб [11]. Таким чином, обстановка умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання – це конкретні об'єктивно-предметні умови (мікро-соціального, матеріального та морально-психологічного середовища), що виявляються у віктимній поведінці потерпілого. Вона виявляється в його протиправних діях – у протизаконному насильстві, систематичному знущанні чи в тяжкій образі. Враховуючи, що діяльність особи злочинця та особи потерпілого протікають завжди у визначеному місці та у певний проміжок часу, вважаємо останні два елементи криміналістичної характеристики обов'язковими для криміналістичної характеристики досліджуваного нами виду кримінального правопорушення. У вітчизняній науковій літературі дослідження проблем визначення місця і часу як елементів криміналістичної характеристики злочину, зокрема умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання, ще не набули ґрунтового та комплексного характеру. У зв'язку з цим це питання потребує додаткового дослідження.

Місце вчинення злочину у правовій науці розглядають з точки зору дії кримінального закону в просторі, а також як ознаку об'єктивної сторони; певну територію, на якій вчиняється злочин; певну територію або інше місце, де відбувається суспільно-небезпечне діяння і настають його суспільно-небезпечні наслідки; певну територію, де було почато і закінчено діяння або настав злочинний результат [23, с. 198; 24, с. 11]. Криміналістична наука виділяє поняття місце злочину та місце події. Так, місцем злочину є місце безпосереднього вчинення злочинного наміру, що спричинило певні матеріальні зміни. Місце виявлення ознак злочину часто не збігається з місцем його вчинення. Місце події – це певна територія або приміщення, в межах яких відбулася сама подія злочину або виявлено її наслідки. Щодо одного злочину може існувати кілька місць подій [25, с. 161] Результати дослідження О.Ю. Юрченко свідчать, що переважна більшість тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, вчиняються за місцем проживання злочинців чи потерпілих або за місцем їх спільного проживання і проведення часу. Характерно, що саме у квартирах і приватних будинках громадян, що були знайомі раніше, або

родичів і відбувається найбільша кількість злочинів досліджуваного виду (79,4%), тоді, як в інших місцях в ситуації випадкового знайомства або тоді коли злочинець і потерпілий не були знайомі взагалі, їх вчиняється значно менше – (20,6%) [25, с. 7–8]. Щодо часу вчинення злочину, то на законодавчому рівні це прописано у ч. 3 ст. 4 КК України, де час вчинення злочину визначається як час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності [26, с. 5].

Згідно з даними дослідження О. Ю. Юрченко щодо часу вчинення тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, більшість аналізованих злочинів припадає на вечірній та нічний час доби – 80,6%. У ранкові години вчиняється значно менше злочинів цієї категорії – приблизно 19,4%. Пояснює науковець це тим, що злочини передусім відбуваються в процесі вживання спиртних напоїв після закінчення роботи. Але досить великий відсоток вчинення злочинів удень свідчить про те, що багато зі злочинців та їхніх жертв не зайняті роботою або навчанням [25, с. 8]. Час досліджуваного нами кримінального правопорушення позначає період, протягом якого вбивця, перебуваючи у стані сильного душевного хвилювання, реалізовуючи умисел на протиправне позбавлення життя потерпілого, вчинив йому певні дії, внаслідок яких йому заподіяно тяжких тілесних ушкоджень. Проводячи аналіз слідчо-судової практики щодо кримінальних проваджень про умисні тяжкі тілесні ушкодження, заподіяні в стані сильного душевного хвилювання, встановлено, що у 82,1% випадків місцем його вчинення були закриті місця (квартира, будинок, підвал, допоміжні приміщення, присадибна ділянка, кафе та ін.), і лише у 17,9% випадків вбивство вчинялося на вулиці.

Висновки. Таким чином, обстановка умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання – це конкретні об'єктивно-предметні умови (мікро-соціального, матеріального та морально-психологічного середовища), що виявляються у віктимній поведінці потерпілого. Вона виявляється в його протиправних діях – у протизаконному насильстві, систематичному знуванні чи в тяжкій образі. Місцем умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання є територія перебування, де особа злочинця, внаслідок раптової появи специфічного емоційного стану, що значно знижує його здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними, реалізувала свій умисел, спрямований на протиправне заподіяння умисних тяжких тілесних ушкоджень, зазнавши до цього протиправного насильства, систематичного знування чи тяжкої образи з боку останнього.

Для вчинення умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних в стані сильного душевного хвилювання типовим місцем та часом вчинення кримінального правопорушення, зазвичай, є місце та час зустрічі особи потерпілого та злочинця, безпосередньо в той час, коли виник стан сильного душевного хвилювання, найчастіше – місце пов'язане з житлом злочинця або його жертви, з місцем проведення вільного часу, зі шляхами пересування потерпілого на роботу, до місця відпочинку, до рідних, знайомих. Дані про час у кожному випадку розслідування мають встановлюватися в межах доби або годин, а іноді й хвилин. Із загальних властивостей часу (точніше часових відношень у матеріальних системах) слід зазначити його

нерозривний зв'язок з простором, діями і взаємодією осіб та предметів, а також його характеристики, такі, як подовженість, незворотність тощо. Таким чином, місце та час вчинення злочину індивідуалізують і конкретизують діяння. Відомості про місце вчинення злочину дозволяють висловити судження про ймовірних свідків події, обставини, що сприяли його вчиненню. Встановлення часу злочину допомагає перевірити причетність підозрюваного до вчинення ним кримінального правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. Москва: Госюриздат, 1960. 243 с.
2. Криміналістика: підручник / кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / за ред. проф. В. Ю. Шепітька. Харків: Право, 2008. 464 с
3. Яблоков Н. П. Криминалистика: учебник. Москва: ЛексЭст, 2003. 376 с.
4. Якупов А. Ш. Объективная сторона преступления // Уголовное право УССР. Общая часть / под ред. В. В. Сташиса, А. Ш. Якупова. Киев: Вища шк., 1984. 383 с.
5. Кригер Г. А. Объективная сторона преступления // Советское уголовное право. Общая часть / под ред. Г. А. Кригера, Б. А. Куринова, Ю. М. Ткачевского. Москва, 1981. С. 148–174.
6. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления. Москва: Госюриздат, 1960. 243 с.
7. Бурчак Ф. Г. Объективная сторона преступления / Ф. Г. Бурчак, Е. Ф. Фесенко // Уголовное право Украинской ССР на современном этапе. Часть Общая. Киев: Наукова думка, 1985. 448 с.
8. Загородников Н. И. Преступления против жизни по советскому уголовному праву. Москва: Госюриздат, 1961. 278 с.
9. Яблоков Н. П. Криминалистика: учебник. Москва: ЛексЭст, 2003. 376 с.
10. Динту В. А. Обстановка злочину як елемент криміналістичної характеристики злочинів: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Одеса, 2014. 20 с.
11. Лысак Н. В. Ответственность за убийство, совершенное в состоянии сильного душевного волнения (Уголовно-правовые и виктимологические аспекты): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Москва, 1995. 31 с.
12. Навроцький В. О., Тростюк З. А. Тлумачний словник Особливої частини кримінального законодавства України. Львів: Юридичний ф-т Львівського держ. ун-ту ім. І. Франка. 1997. 127 с.
13. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2: URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
14. Байлов А. В. Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2004. 20 с.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. і уклад. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440с.

16. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / под ред. В. И. Радченко, А. С. Михлина. Москва: Спарк, 2000. 862 с.
17. Бородин С. В. Преступления против жизни. Москва: Юристъ, 1999. 356 с.
18. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 4-те вид., переробл. та доповн. Київ: Юридична думка, 2007. 1184 с.
19. Остапенко Л. А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2003. 17 с.
20. Кримінальне право України. Особлива частина / за ред. П. С. Матишевського, Г. В. Андрусів, П. П. Андрушка, П. П. Лихової. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 891 с.
21. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / под ред. В. И. Радченко, А. С. Михлина. – М.: Спарк, 2000. – 862 с.
22. Бородин С. В. Преступления против жизни . Москва: Юристъ, 1999. 356 с.
23. Красиков А. Н. Ответственность за убийство по российскому уголовному праву. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1999. 170 с.
24. Мурзинов А. Н. Уголовно-правовое значение аффекта // Проблемы уголовно-правовой борьбы с преступностью. Москва: РИО ВЮЗИ, 1989. С. 37-49.
25. Малинин В. Б., Парфенов А. Ф. Объективная сторона преступления. СПб, Изд-во Юридического института, 2004. 301 с.
26. Юртаева К. В. Місце скоєння злочинів міжнародного характеру: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Київ, 2010. 21 с.
27. Юрченко О. Ю. Роль віктимної поведінки потерпілих при вчиненні тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2004. 18 с.
28. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов.: (офіц. текст). Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2012. 216 с.

I. Strok

TIME, PLACE AND CIRCUMSTANCES OF INTENTIONAL GRIEVOUS BODILY HARM CAUSED IN A STATE OF GREAT EMOTIONAL DISTRESS

The article reveals the content of some elements of the forensic characteristics of intentional grievous bodily harm caused in a state of strong emotional excitement: time, place and situation. It is established that the situation of intentional grievous bodily harm caused in a state of strong emotional excitement is a specific objective-objective conditions (micro-social, material and moral-psychological environment) that are manifested in the victim's victim behavior. It is manifested in his illegal actions - in illegal violence, systematic bullying or severe insult. The place of intentional grievous bodily harm caused in a state of strong emotional excitement is the territory where the offender, due to the sudden appearance of a specific emotional state, which significantly reduces his ability to realize or control their actions, realized his intention to inflict intentional grievous bodily harm. injuries

caused by this unlawful violence, systematic bullying or severe insult by the latter. For the commission of intentional grievous bodily harm caused in a state of strong emotional excitement, the typical place and time of the commission of a criminal offense is usually the place and time of the meeting of the victim and the offender, immediately at the time of the state of strong emotional excitement. connected with the home of the offender or his victim, with the place of leisure, with the ways of moving the victim to work, to a place of rest, to relatives, acquaintances. Data on time in each case of investigation should be established within days or hours, and sometimes minutes. Among the general properties of time (more precisely, temporal relations in material systems) should be noted its inseparable connection with space, actions and interactions of persons and objects, as well as its characteristics, such as elongation, irreversibility, etc. Thus, the place and time of the crime individualize and specify the act. Information about the place of the crime allows to express judgments about the probable witnesses of the event, the circumstances that contributed to its commission. Establishing the time of the crime helps to verify the suspect's involvement in the commission of a criminal offense.

Keywords: *crime investigation, forensic characteristics, time, place and circumstances of the crime, intentional grievous bodily harm caused in a state of strong emotional excitement.*